

توسعه پایدار گردشگری و حفاظت در پلان مدیریت منظر فرهنگی برج قابوس

کیمییا محمدی^{۱*}، فاطمه مهدیزاده^۲ سراج

چکیده

مناظر فرهنگی از انواع میراث با ارزش بشری است که در سطح جهانی با توجهات نوینی روبرو شده‌اند. مطالعات این مقاله، با دیدگاه ساماندهی منظر فرهنگی- طبیعی برج قابوس، به مطالعه یکی از صد منظر شگفت‌انگیز ایران با هدف احیا و توسعه پایدار گردشگری، برج قابوس، واقع در استان گلستان، شهرستان گنبد به عنوان نمونه مطالعاتی می‌پردازد. حفاظت از مناظر فرهنگی- طبیعی با توجه به توسعه پایدار از یک سو و کمک به تداوم ارزش‌های زیبایی‌شناسانه و تاریخ نگارانه در مناظر از سوی دیگر، یافتن راهکارهای حفاظتی در خصوص مناظر فرهنگی را اجتناب‌ناپذیر می‌گرداند. امروزه در میان شیوه‌های حفظ و بازنمایی بناها و محوطه‌های تاریخی، بهره‌گیری از طرح احیا به منظور بازگرداندن آن‌ها به جریان زندگی اجتماعی مردم، بسیار گسترش یافته است. یکی از مهم‌ترین و اصلی‌ترین بخش‌های این کار، اعطای کاربری متناسب با هویت محوطه‌های تاریخی است. حال این سوال مطرح می‌گردد که با توجه به ویژگی‌ها و شرایط خاص هر محوطه تاریخی روند اعطای کاربری جدید و انطباق فعالیت‌های انسانی با آن از چه طریقی شناسایی و پیاده‌سازی می‌شود. رویکرد اصلی در این تحقیق، پژوهش موردی است که در آن با بهره‌گیری از روش تفسیری تاریخی به جمع‌آوری داده‌های ارزشمند برای شناخت بهتر محوطه تاریخی برج قابوس و توانایی‌های بالقوه آن اقدام شود. حفاظت و مرمت منظر برج قابوس با هدف تقویت کیفیت و زیبایی منظر از طرفی می‌تواند به احیای زیرساخت‌های طبیعی و فرهنگی منطقه کمک کند و از دیگر سو، بنیادهای اقتصادی و گردشگری آن را در چارچوب توسعه پایدار تقویت کند. از این رهگذر پژوهش در راستای انجام مطالعات و طرح دیدگاه مرمت منظر طبیعی - تاریخی منطقه به منظور احیا و بازسازی آن ضروری به نظر می‌رسد. احیا، حفاظت و تقویت منظر فرهنگی و تاریخی محوطه به عنوان گامی مهم و اقدامی اساسی در احیا و مرمت منظر سایت قلمداد می‌شود. دستیابی به اهداف توسعه پایدار و توجه به چشم‌انداز پایدار منطقه در آینده، جزء اصلی و جدایی‌ناپذیر دیدگاه‌های جامع و امروزی در هر طرح مرمت منظر است. هدف این تحقیق، مشخص کردن عملکردها و فعالیت‌ها و برنامه‌هایی تطبیق‌پذیر با فرهنگ بومی، اقلیم و نیازهای منطقه است که برای گردشگران در نظر گرفته شوند و با دخالت محدود در منظر برج و افزایش کیفیت ارائه خدمات، همراه گردد. توجه به پایداری در توسعه، انعطاف‌پذیری، فراهم آوردن بستری مناسب برای مشارکت مردم نیز، مدنظر قرار گرفته است. در این پژوهش از روش تحقیق توصیفی - تحلیلی در بستری از مطالعات کتابخانه‌ای و همچنین مشاهدات میدانی متعدد، بهره‌گیری شده است.

واژگان کلیدی: توسعه پایدار گردشگری، حفاظت، مدیریت منظر، منظر طبیعی، منظر فرهنگی

۱. کارشناس ارشد مرمت و احیاء بناها و بافت‌های تاریخی، دانشکده معماری و شهرسازی، دانشگاه علم و صنعت ایران

E-mail: kimiya3651@yahoo.com

E-mail: mehdizadeh@iust.ac.ir

۲. استاد دانشکده معماری و شهرسازی - دانشگاه علم و صنعت ایران (*نویسنده مسئول)

۱- مقدمه

در هر نقطه از جهان طبیعت و فرهنگ ارتباطی منحصر به فرد دارند که این ارتباط تحت تاثیر نگرش هر فرهنگ به طبیعت است. توجهی خاص به این تفاوت‌ها می‌تواند راه‌گشای تصمیمات مناسب برای محافظت از مناظر فرهنگی شود (Dailoo & Pannekoek, 2008). علی‌رغم ویژگی‌های بسیار منحصر به فرد محوطه‌های تاریخی و طبیعی به عنوان منظر فرهنگی، در حراست و معرفی ملی و جهانی آنها کم‌کاری شده است. از آن‌جا که محوطه‌های میراثی در کشورمان بسیار اندکند و محوطه تاریخی و طبیعی محوطه برج قابوس، دارای لایه‌های متفاوت تاریخی و طبیعی است. هدف این تحقیق، ساماندهی این منظر با اعطای کاربری در جهت جذب و خدمات‌دهی به گردشگران داخلی و خارجی است تا گامی کوچک در جهت توجه بیشتر به این بنای باشکوه، برداشته شود.

همواره چگونگی حفاظت از ارزش‌های فرهنگی و طبیعی توأمان در اقصی نقاط جهان که دارای ویژگی‌های طبیعی و فرهنگی هستند مورد بحث و کنکاش بوده است. هر چند طبیعت و فرهنگ دو مفهوم وابسته به یکدیگر هستند ولی معمولاً یکی از ارزش‌ها مهم‌تر قلمداد می‌شود. می‌توان اذعان داشت که که تنها با درک تاثیر طبیعت و فرهنگ و انعکاس آن در قوانین و مقررات است که مناظر فرهنگی به گونه‌ای کامل حفاظت می‌شوند.

مناظر تاریخی زیر مجموعه منظر فرهنگی هستند از آن جهت که توسط بشر در تعامل با طبیعت ساخته شده‌اند. بنابراین راهکارهایی که برای مرمت منظر فرهنگی استفاده می‌شود قابل تعمیم برای مرمت منظر تاریخی نیز است. لزوم حفظ و نگهداری مناظر تاریخی به عنوان عرصه‌های فرهنگی برای آموزش و استفاده و لذت نسل‌های دیگر انکارناپذیر است. شناخت، مستندسازی، تحلیل، ارزش‌گذاری^۵ و نگهداری و حفاظت^۶ از مناظر فرهنگی سبب می‌شود که توسعه در این محوطه‌ها بر مبنای «تدابیر منظر»^۶ اتخاذ شده برای سایت صورت بگیرد (ASLA, 2001).

منظر تاریخی- طبیعی میل قابوس نمایانگر آمیزه‌ای از طبیعت، تاریخ و فرهنگ است. مدیریت گردشگری پایدار می‌تواند در عین جلب رضایت ذینفعان، موجبات کمترین آسیب را در استفاده از منابع طبیعی و فرهنگی فراهم آورد و موجب حفظ میراث فرهنگی برای آیندگان گردد (Luekveerawatta-na, 2012). این مطالعه، طرح مدیریت گردشگری و برنامه حفاظتی را برای ترویج گردشگری و حفظ هنرهای فرهنگی پیشنهاد کرده است. احیا و مرمت منظر میل قابوس با تاکید بر تقویت کیفیت و زیبایی منظر می‌تواند منجر به احیای زیرساخت‌های طبیعی و فرهنگی و همچنین تقویت بنیادهای اقتصادی و گردشگری بر پایه توسعه پایدار شود. در همین راستا این مقاله سعی دارد با شناسایی مفهوم منظر فرهنگی و کشف ارتباط آن با صنعت گردشگری، راهکارهایی جهت حفاظت از منظر فرهنگی ارائه دهد.

۲- پیشینه پژوهش

"مناظر فرهنگی میراث همگانی و روایت‌گر سرچشمه‌ها، سبک زندگی، ردپای فرهنگی مردم بر فرم سرزمین و مراحل پیشرفت یک سرزمین هستند که قابلیت توسعه دارند. مناظر فرهنگی مخازن زنده ژن برای محصولات غذایی آینده است. این مناطق محل زندگی آدمیان بومی و جوامع محلی و نیز سرشار از گوناگونی فرهنگی و ارزش‌های ناملموس هستند، که بایستی به طور کامل برای آینده‌ای پایدار حفظ شوند" (Unesco, WHC, 2004).

مسأله میراث فرهنگی و طبیعی از سال ۱۹۷۲ میلادی موضوع مورد بحث مرکز میراث جهانی بوده است. در شانزدهمین نشست کمیته میراث جهانی در سانتافی^۷، نیومکزیکو در سال ۱۹۹۲ میلادی، دسته‌بندی قاطع و مشخصی پس از سال‌ها بحث درباره ماهیت و ذات مناظر فرهنگی، در دستور

کار قرار گرفت و این عهدنامه اولین دستورالعمل قانونی بین‌المللی برای تشخیص و حفاظت از مناظر فرهنگی به شمار می‌رود. این مبحث نو بر تعامل میان طبیعت و فرهنگ متمرکز بوده و در همان زمان به طور بسیار نزدیکی به روش‌های زندگی بومی مربوط بوده است. این مبحث برای یونسکو و کمیته میراث جهانی رویکردی جدید و پیشرفته، بیانگر موفقیتی در کمک به توسعه پایدار و همچنین مباحث و درگیری‌های اجتماعی بود (ICOMOS, 2007).

فرهنگ ایرانی همواره قائل به احترام و تقدیس عناصر طبیعت بوده است و همین امر زمینه‌ساز بسیاری آثار هنری و تاریخی است. در هر گوشه از این سرزمین عرصه‌های بی‌نظیر طبیعی یافت می‌شود که بسترساز آثار تاریخی، هنری و فرهنگی تمدن ایرانی است. این عرصه‌ها اغلب در حالی طراحی شده‌اند که فاقد نگاهی جامع به ارزش‌های طبیعی و تاریخی بوده است. در حالی که منظر این مناظر فرهنگی تاریخ‌ساز و هویت‌ساز بوده و می‌توانند عرصه‌های بسیار مناسبی برای جذب گردشگران باشند و در چارچوب اصول توسعه پایدار، تعریف کاربری‌ها و فعالیت‌ها در دامان خود، از انزوای تاریخی خارج شده و مورد توجه و استفاده مردم قرار گیرند.

۳- روش تحقیق

روش تحقیق به کار رفته در این پژوهش توصیفی تحلیلی است. گردآوری اطلاعات از طریق مطالعات کتابخانه‌ای به همراه مشاهدات میدانی بوده است. در ابتدا به مطالعه و مرور گزارش‌های سازمان میراث فرهنگی و متون اسناد کتابخانه‌ای در جهت دستیابی به مبانی نظری مرمت منظر در محوطه‌های تاریخی- طبیعی پرداخته شده است. با تحلیل این داده‌ها وضعیت گذشته و حال محوطه مورد بررسی قرار گرفت. تایید اطلاعات سازمان یافته توسط مطالعات میدانی نیاز به تایید شدن دارند مخصوصاً زمانی که نقشه‌ها و حتی عکس‌های هوایی ممکن است به روز نباشند (موسسه منظر و موسسه مدیریت و ارزیابی زیست محیطی، ۱۳۸۵، ۶۷). مطالعات میدانی به صورت عکس و یادداشت‌برداری در محل توسط نگارندگان صورت گرفته است.

۴- مبانی نظری تحقیق

بشر همواره تمایل به برقراری ارتباط با طبیعت داشته است و امروزه این نیاز پررنگ‌تر شده است. مرمت منظر می‌تواند قدم بزرگی در این راستا بر دارد که در واقع معالجه کردن^۱ منظری تحقیرشده و آسیب‌دیده است. مرمت منظر علاوه بر ارتقای کیفیت طبیعت بیرونی^۱ در زمینه طبیعت درونی نیز بسیار اهمیت دارد (France, 2008).

مرمت منظر می‌تواند با طراحی کاربری‌های متنوع و فراهم آوردن مکانی با دامنه گسترده برای کاربران متفاوت از جمله کودک و سالمند و معلول و کم توان، استفاده پایدار انسان از منظر احیاشده و لذت‌بخش را در چارچوب ضوابط و حریم‌ها فراهم آورد. در واقع مرمت منظر به دنبال آن است که با ردیابی گذشته، حال را درک کرده و با ارائه طرحی انسانی به ارتقای کیفی منظر بپردازد.

مرمت منظر واژه کاملی است زیرا مرتبه بالایی از التزام به فرایند ترمیم و بهسازی در آن می‌گنجد. در فرایند مرمت منظر دامنه وسیعی از اطلاعات منظر به منظور تعریف نقش انسان‌ها در شکل دادن به منظر بررسی می‌شود. از آنجا که حیطه گسترده مرمت منظر شامل حوزه‌های وسیعی از لایه‌های مختلف است، امروزه تعریف جدیدی از فعالیت مرمت منظر مورد نیاز است. تعامل سالم بین انسان‌ها و محیط دیدگاه جردن درباره مرمت منظر است که دیگر صاحب نظران نیز با او همراه شدند و ایده‌های

ارزشمند آن‌ها زمینه قوی تئوریک را در ارتباط با مرمت منظر گسترش داده است. این تئوری‌ها، امروزه در بستر طراحی مرمت منظر آزمایش و تجربه می‌شوند. جدیدترین تحقیقات صورت گرفته نگرشی وسیع‌تر را تحت عنوان «مرمت منظر متقابل»^۱ مطرح می‌کند. به عنوان مثال «مایکل مک گینس»^{۱۱} که تقلید هنر از واقعیت را به عنوان پروسه‌ای از برداشتی فرهنگی و تخیلی از طبیعت بیان می‌کند، معتقد به مرمت منظر فرهنگی-اجتماعی است. با این نگرش جدید^{۱۲} در مرمت منظر در واقع لایه‌های فرهنگی و اجتماعی بستر طرح مورد توجه قرار می‌گیرند. اگر بخواهیم یک پله فراتر رویم، مرمت منظر به عنوان اقدامی عملی در بازسازی هویت طبیعی^{۱۳} انسان‌ها مطرح می‌شود. مک گینس، هاوس و جردن معتقدند مرمت منظر به ما فرصت حیاتی تعامل دوباره با طبیعت و احیاء سیستم هویتی انسان‌ها از آن را می‌دهد (Senos, 2008, 208).

توسعه پایدار گردشگری در تعریف سازمان جهانی گردشگری، استفاده بهینه از منابع موجود طبیعی و فرهنگی کشور است به در جهت تامین نیازهای نسل کنونی و آینده مرتبط می‌داند؛ تا ضمن حفظ یکپارچگی و هویت فرهنگی، سلامت محیط زیست و برقراری توازن اقتصادی، بتوان رفاه و آسایش ساکنان کشور و میهمانان آنان به طور متوازن و پیوسته در حد بهینه را تامین نمود (مهديزاده، ۱۳۷۹، ۱۳). گردشگری پایدار از این توانایی بالقوه برخوردار است تا با استفاده از انواع منابع طبیعی، فرهنگی، اقتصادی بدون اعمال اثرات زیانبار محیطی مطرح گردد، و در عین حال یک برنامه‌ریزی دقیق گردشگری لازم است که توسعه پایدار را عملی کرده و به اجرا درآورد (شکل ۱).

شکل ۱. اهداف و خطوط راهنمای گردشگری پایدار (مأخذ: نگارندگان)

در سند گردشگری، توسعه گردشگری پایدار با توجه به اصول حفاظتی و افزایش فرصت‌های بهره‌برداری نسل‌های آینده، به برطرف کردن نیازهای نسل حاضر گردشگران میزبان می‌پردازد (شکل ۲). توجه به مراتب گوناگون مداخلاتی با هدف حفاظت از منظر نیز در جدول ۱ نمایش داده شده است. مراحل تشریح شده، در نمونه مورد برج قابوس تشریح خواهند شد.

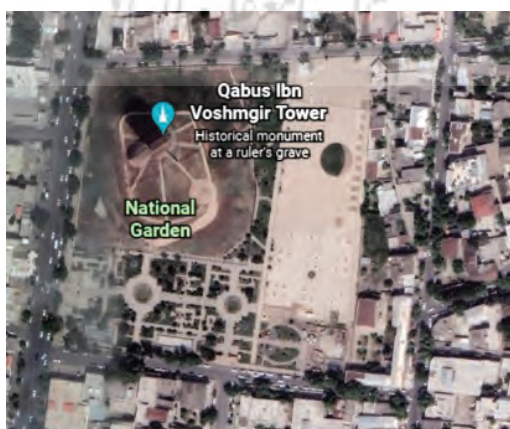

شکل ۲. شاخص‌های اصلی گردشگری پایدار (مأخذ: wto, 1993)

<p>این کار شامل فرآیند اندازه‌گیری و پایش‌های اولیه برای حفظ مکان تاریخی است که بیشتر به حفظ و نگهداری و تعمیر مواد و مصالح و وضعیت فعلی کمک می‌کند تا جایگزینی و استفاده از ساخت و سازهای جدید. در این روش چیزی اضافه نمی‌شود با این حال نوسازی سیستم‌های مکانیکی و الکتریکی بسیار محدود انجام می‌شود.</p>	<p>حفاظت Preservation</p>
<p>به‌وجود آوردن شرایطی برای امکان استفاده از مکان تاریخی است که از طریق تعمیر، تغییر و اضافه کردن (الحاق) می‌باشد البته این اقدامات تاحدی است که ویژگی‌هایی که تاریخی بودن مکان را نشان می‌دهد تا مخدوش نشوند.</p>	<p>باززنده‌سازی Rehabilitation</p>
<p>عمل یا فرآیند توصیف فرم، ویژگی‌ها و هویت یک مکان دقیقاً مطابق دوره تاریخی که قرار داشته است. این عمل از طریق حذف الحاقات دوره‌های دیگر و بازسازی ویژگی‌های از بین رفته آن در طول دوره مرمت است. امکان نوسازی و استفاده از سیستم‌های مکانیکی و الکتریکی به منظور کاربردی کردن بنا مانعی ندارد.</p>	<p>مرمت Restoration</p>
<p>عمل یا فرآیند ساخت و ساز جدید، ساخت فرم و عناصر منظر، بنا و سازه‌ها با هدف مشابه‌سازی دوره معین زمانی و مکانی که وجود داشته است.</p>	<p>بازسازی Reconstruction</p>

۵- نمونه موردی: برج گنبد قابوس

گنبد قابوس ابن وشمگیر در استان گلستان، شهرستان گنبد کاووس و در ضلع شمالی شهر و گوشه شمال غربی پارک یا باغ ملی، واقع در خیابان امام به مشخصات E:55- 10-08.4، N:37-15-28.9، G.P.S و روی تپه‌ای به بلندی ۱۵ متر واقع شده است و به شماره ۸۶ ثبت آثار ملی کشور گردیده است (شکل ۳). گنبد قابوس با نام‌های میل قابوس، برج قابوس، آرامگاه قابوس شناخته می‌شود که در ۳/۵ کیلومتری ضلع جنوب شرقی خرابه‌های شهر باستانی جرجان یا گرگان قدیم قرار دارد.

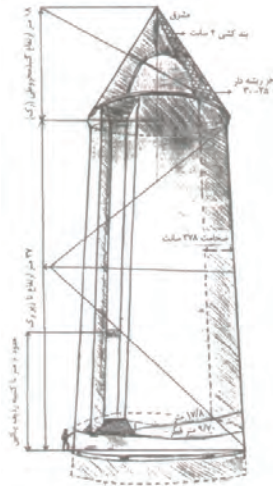
شکل ۳. عکس هوایی گنبد قابوس 10-Jan-2022 (مأخذ: www.googleearth.com)

برج گنبد قابوس به دستور «شمس‌المعالی قابوسابن وشمگیر»، چهارمین پادشاه آل زیار که تا سال ۴۳۲ هجری قمری بر ولایت گرگان و جرجان فرمانروایی داشته، ساخته شده است. ساخت این بنا در سال ۳۹۷ هجری قمری شروع و در سال ۴۰۲ ه.ق یعنی بعد از پنج سال به پایان رسید. نکته حائز اهمیت آن است که تا کنون علت ساخت این بنا مشخص نشده است؛ ولی نظریه‌های متفاوتی در این مورد وجود دارد. گروهی معتقدند که میل مدفن بانی آن بوده است، و این برج، آرامگاه است اما حفاری انجام شده در سال ۱۲۸۰ هجری شمسی، توسط یک گروه روسی تا عمق ۱۱ متری در داخل بنا، این نظریه را نفی می‌کند چراکه اثری از جسد قابوس در کف آن، پیدا نشد و این احتمال را که جسد مدتی در تابوتی شیشه‌ای از سقف آویخته بوده و بعد به محلی دیگر منتقل شده است بیشتر قوت دارد. گروهی نیز معتقد بودند که این بنا با توجه به ارتفاع زیادش راهنمایی برای هدایت مسافران بوده، یعنی میل راهنما بوده است. لازم به ذکر است که اگر بنا با چنین هدفی نیز ساخته نشده باشد اما مسلماً چنین کاربردی داشته است. اما گروهی دیگر نیز معتقدند که هدف، ایجاد یک بنای یادبود و نمایش قدرت و جلال و هنر بوده است (معطوفی، ۱۳۹۰، ۵۰-۵۳). در رابطه با کاربرد و انگیزه ایجاد این بنا، با اینکه تاریخ نویسان و محققان میراث فرهنگی غالباً این ساختمان را آرامگاه امیرقابوس می‌دانند، بعضی از تاریخ نگاران نجوم ایران، از روی قرائنی پنداشته‌اند که این بنا به عنوان رصدخانه ساخته شده است. زیرا در کاوش‌های این بنا از باقیمانده جسد اثری یافت نشده است. به عقیده برخی از پژوهشگران نیز، بنای مزبور چه رصدخانه باشد و یا برای مقبره ساخته شده باشد، با توجه به سبک معماری آن که مانند آن در ایران وجود ندارد و همچنان پره‌های مثلثی آجری که در بدنه آن به کاررفته است (شکل ۴ و ۵)، القاکننده مفهوم و معنای اساطیری و رمزی است و نمونه‌ای از یک الگوی کلی در معماری است که آن را «ستون کیهان» می‌نامند و رمزی از محورعالم است.

شاید کمتر کسی از مردم ایران می‌دانند که این برج در یک نظرسنجی بین‌المللی از سوی شماری از معماران مشهور جهان، به عنوان بهترین اثر مهندسی تاریخ بشر انتخاب شده است. دلایل انتخاب این برج، ارتفاع بیش از ۵۰ متر آن، قدمت بیش از هزار ساله آن و ایستایی در مقابل دو زلزله شدیدتر از ۶ ریشتر در طول حیاتش، و سالم، استوار و پابرجا بودن آن تا زمان معاصر بوده است. برج گنبد فقط از آجر ساخته شده و اثری از بتون آرمه و اسکلت فلزی و فولاد در آن نیست؛ در حالی که نه فرسوده شده و نه زلزله توانسته حتی یک ترک به آن بیندازد. محاسبات مهندس سازنده برج آن قدر دقیق بوده است که برج توانسته حتی در شدیدترین زلزله هم پس از لرزه‌ها و تکان‌های معمول دوباره دقیقاً سر جای خود برگردد. همچنین دقت در برآورد مقاومت مصالح آن نیز حتی افزون‌تر از محاسباتی است که هم اکنون پیچیده‌ترین دستگاه‌های محاسبه انجام می‌دهند (معطوفی، ۱۳۹۰، ۶۸-۷۳).

شکل ۴. پارک قابوس، (مأخذ: نگارندگان)

شکل ۵. مشخصات و اندازه هندسی برج قاپوس، (مأخذ: معطوفی، ۱۳۹۰)

روش و رویکرد مداخله در محوطه‌های تاریخی

با توجه به نظر «سامون بل» در کتاب «منظر: الگو، ادراک و فرایند»، سه روش برای مداخله در منظر وجود دارد:

۱. اصلاح طلب بودن و نادیده گرفتن وضع موجود به منظور ایجاد یک منظر مطلوب جدید،
۲. محافظه کار بودن در برخورد با گستره‌الگوهای پایدار و چند لایه،
۳. راه میانه‌ای در زمینه محافظه کارانه‌تر (بل، ۱۳۸۲) (شکل ۶).

شکل ۶. رویکردهای مداخله و طراحی، (مأخذ: نگارندگان)

منظر در طول تاریخ دچار تغییرات بسیاری شده است که این مساله در قالب توالی منظر هم در بستر زمان و هم به وسیله ساکنین محلی (که آن نیز جدای از زمان نیست) امری موجه است. از طرفی همچنین عدم امکان و نیاز به بازگشت کامل این منظر به شرایط تاریخی به واسطه تغییر کاربری اراضی، مالکیت و محدودیت‌های اقتصادی، بازگرداندن کامل این منظر به روزگار تاریخی آن طبق سنت مرمت‌گران آثار تاریخی کاری عبث و بی‌مورد است، چرا که طبق نکات پیش گفته، اساساً منظر با توجه به پویایی و زنده بودنش مقوله‌ای متفاوت از سایر ارزشمند تاریخی است. از سوی دیگر هنوز موارد مهم و دارای ارزشی، درون این منظر از گذشته تاریخی آن موجود است که نمی‌توان آنها

را نادیده انگاشت و اقدامی در راستای ساماندهی و احیای بخش از میان رفته انجام نداد. لذا دیدگاه اصلاح طلبانه بدون در نظر گرفتن وضع موجود مردود است.

در مورد راه دوم نیز باید در نظر داشت که در منظر فرهنگی و طبیعی برج اگرچه در خصوص ویژگی‌های تاریخی محافظه‌کاری در برخورد با الگوهای پایدار و چندلایه قابل پذیرش است، لکن وجوه ارزشمند طبیعی این منظر دیدگاهی کاملاً محافظه‌کارانه را بر نمی‌تابد. بنابراین روش میانه‌ای با گرایش بیشتر به محافظه‌کاری می‌تواند بهترین روش برای برخورد با این منظر پیچیده و تعیین اهداف و روش کار باشد. اما نکته تعیین‌کننده دیگر، توجه به دلیل بهره‌گیری از یک منظر است. به طور کلی اهداف مشاهده یک منظره که یکی از مهمترین بهره‌بردارها از یک منظر است عبارتند از:

- لذت بردن از یک چشم انداز طبیعی،
- پیدا کردن راهی از میان آن،
- ارزیابی آن به منظور ایجاد مکانی برای زندگی یا هر ساخت و سازی (بل، ۱۳۸۲، ۸۲)،
- ایجاد امکان انجام فعالیت‌های امروزی (خواه برای ساکنین بومی و خواه برای بازدیدکنندگان).

به منظور پاسخ به نیازهای روز یک منظر زنده و البته در همسویی با توالی منظر، به عنوان مثال این نکته را در منشور فلورانس داریم که باید در اطراف فضاهایی برای بازی طراحی شود تا خواسته افراد متقاضی این فعالیتها نیز برآورده شود، و از آنجایی که هدف تعیین می‌کند که کجا را و چگونه نگاه کنیم باید منظر برج قابوس را از دید لذت بردن و یافتن ویژگی‌های بدیع و نشان و راهنمای شهر بودن جستجو کنیم که این همان کاربری آغازین این منظر در روزگار زیار است. به علاوه تغییرات ایجاد شده در وضعیت منظر و مالکیت‌ها سبب تغییر بیشتر کاربری و بهره‌وری اصلی و شایسته این منظر در طول زمان خواهد گردید.

به علاوه وجود عناصر تاریخی که دارای نقش والایی در کیفیت این منظرند و نیز خصوصیات تاریخی این منظر در طراحی بایستی مورد نظر باشند. برگزیدن یکی از روش‌های حفاظت، احیا، نگهداری و بازسازی و یا ترکیبی از آنها در این سایت و یا در مقاطعی از آن با توجه به این هویت تاریخی اجتناب ناپذیر است. نوعی سرمایه‌گذاری که به سود حفاظت باشد، به صورت طرح توسعه‌ای، می‌تواند سودمند باشد. لکن برای حفظ ارزشهای تاریخی و طبیعی این منظر و کمک به پویایی و حیات مجدد یافتن این محدوده ضروری است. اهداف طراحی توسعه‌ای در ساماندهی منظر فرهنگی-طبیعی برج قابوس با در نظر گرفتن توالی و پویایی منظر و توسعه سازگار و پایدار این منظر است و در این راه احیای نواحی نزدیک به برج با حداقل دخالت (به منظور حفظ وضعیت تاریخی) اما با عنایت با این مساله که ناگزیر از پذیرفتن اتفاقات معاصر و طراحی امروز هستیم، لازم است روح زمان حال را نیز در آن رعایت کرد، به نحوی که حداقل تاثیر تغییرکننده را بر منظر تاریخی داشته باشد. برای تشخیص محدوده مورد نظر برای مداخله، باید آلترناتیوهای کلی ساماندهی و مرمت، بررسی و ارزش‌گذاری شوند.

طراحی منظر مشارکتی

لازم است که تمایزات مابین چشم‌اندازها با مناظری که ناظر در آن مشارکت فعال دارد، در نظر گرفت. در منظر مشارکتی، بسط تداوم فضایی نیازمند استفاده از تمام حواس است، اما ناظر دور

ما، احتمالاً یک ناظر غیرعلاقمند است که توجه او به منظر به دلیل زیبایی یا تعالی منظر است (بل، ۱۳۸۲، ۱۱۷). بنابراین در طرح ساماندهی مرمت برج قابوس، ایجاد یک منظر مشارکتی (شکل ۷) مدنظر است که علاوه بر مزایای پیش گفته، در هزینه‌ها نیز به صرفه است. چرا که در این منظر که دارای مالکیت‌های خصوصی در محدوده خانه‌های اطراف برج است هم برای مرمتگران منظر و هم برای صاحبان خانه‌ها از نظر اقتصادی مناسب تر آن است که محدوده منظر به گونه‌ای مشارکتی حفاظت و توسعه یابد. مزایای این روش عبارتند از:

- نگهداری بهتر و دلسوزانه‌تر بومیان از خصوصیات تاریخی و طبیعی،
- کاهش هزینه‌های مالی پروژه،
- بهره‌گیری از قابلیت‌های اهالی،
- حفظ ویژگی مشارکتی بودن این منظر فرهنگی در طول تاریخ،
- افزایش درآمد کسبه بازار و ترفیع زندگی،
- کارآفرینی برای صاحبان

شکل ۷. توجه همزمان به عوامل تاثیرگذار در طراحی منظر (مأخذ: نگارندگان)

مراحل دستیابی به طرح ساماندهی و مرمت منظر فرهنگی- طبیعی برج قابوس

با توجه به اطلاعات به دست آمده از شناخت بنای تاریخی برج قابوس، می‌توان مراحل دستیابی به طرح ساماندهی و مرمت منظر فرهنگی- طبیعی برج قابوس را اینگونه عنوان کرد:

۱. شناخت ارزش‌های نهفته در بنای برج قابوس
۲. اولویت بندی نیازها به منظور حفظ ارزش‌های اثر
۳. پاسخگویی به نیازها

ارائه اصول طراحی سایت گردشگری

در طراحی یک سایت گردشگری نیاز به آشنایی با خواسته‌ها و تقاضاهای بازار هدف وجود دارد. با شناسایی این نیازها می‌توان به اصولی کلی برای طراحی در یک سایت گردشگری با دیدگاه مشارکتی رسید. همچنین می‌توان با قراردادن دیدگاه‌های طراح در نظرخواهی از مخاطبین، به نظرها و سلايق آنها جهت داد و آنرا بهبود بخشید.

عمده‌ترین دیدگاه‌هایی که در زمینه سایت‌های گردشگری مطرح می‌شود به اصول و رویکردهای

اکوتوریسم و پایداری در سایت اشاره می‌کند. استقبال رو به افزایش جامعه مخاطب از این سایت‌ها روند فرسایشی را برای این مکان‌ها به دنبال داشته است. دیدگاه‌های پایدار محور و همچنین رویکرد اخیر گردشگری سبز به حفظ محیط‌های طبیعی با هدف آشنا کردن گردشگران به امر حفاظت از سایت می‌پردازند. مناطق حفاظت شده باید راهی موثر برای حفاظت از مناظر فرهنگی و حمایت از شیوه زندگی و اقتصاد مردم محلی باشد. با این حال، فرآیندهای سیاست‌گذاری حفاظت از طبیعت و دستورالعمل‌های مدیریت غالباً فرهنگی بودن را در نظر نمی‌گیرند (Sarmiento-Mateos, Arnaiz-Schmitz, 2019).

برای ارائه ضوابط برای طراحی سایت گردشگری برج قابوس از معیارهای عمومی برای طراحی سایت‌های گردشگری، برگرفته از نتایج بدست آمده از مبنای نظری و نمونه‌های موردی استفاده شده است. سروسامان بخشیدن به منظر فرهنگی-طبیعی، حفظ و احیا سنت‌ها، ایجاد مراکز کافی و کارا در جهت ایجاد تفریحات سالم اجتماعی برای حفظ سلامت جامعه و تامین و توسعه خدمات فرهنگی-تفریحی، پر کردن اوقات فراغت افراد، دادن منظره‌ای زیبا و مطلوب به محل زندگی و ایجاد اشتغال از اهداف عمده طراحی این سایت گردشگری است (جدول ۲).

جدول ۲. اهداف عینی طراحی سایت گردشگری در راستای توسعه پایدار گردشگری، (مأخذ: نگارندگان)

اهداف عینی طراحی سایت گردشگری در راستای توسعه پایدار گردشگری		
بهبود کیفیت کالبدی و زیبایی شناختی	بهبود کیفیت اهداف اجتماعی-فرهنگی-اقتصادی	بهبود کیفیت محیط زیست

ساماندهی و تجهیز محوطه تاریخی برج قابوس به یک محوطه گردشگری

اصلی‌ترین ویژگی بافت تاریخی گنبد، بافت فشرده و ابنیه مسکونی موجود در بخش تاریخی آن است که با بسیاری از بافت‌های دیگر متفاوت است. در حال حاضر معماری و منظر ارزشمند برج قابوس با ساخت و سازهای بی‌رویه و غیراصولی به سرعت در معرض تهدید و نابودی است و متأسفانه آنچه امروز نمود عینی دارد این است که ساخت و سازهای وارداتی با کیفیت نازل و معماری بی‌هویت به منظر برج آسیب می‌رساند. ادامه این روند در آینده باعث می‌شود تا جذب گردشگر با نزول شدیدی روبرو شود.

بنابر آنچه گفته شد، مهم‌ترین عناصر مورد توجه برای حفظ منظر فرهنگی-طبیعی برج قابوس عبارتند از:

- پیش‌بینی‌های لازم جهت کنترل توسعه‌های جدید و هدایت ساخت و سازهای جدید منطبق بر سیما و منظر برج قابوس نظیر تعیین حریم منظر و حریم چندگانه در اطراف برج.
- شناسایی عناصر شاخص و توجه به ویژگی‌های کالبدی بافت منطبق بر طرح بهسازی بافت با ارزش به منظور ایجاد غنای بصری و جذب گردشگران.
- ساماندهی بافت اطراف محوطه تاریخی به ویژه در قسمت‌های به وجود آمده در توسعه‌های جدید نظیر ایجاد ساختمان‌های چند طبقه بدون توجه به منظر فرهنگی-طبیعی برج قابوس.

اولویت طراحی فضاهای جدید و ساماندهی فضاهای قدیمی به صورت زیر است:

۱. ساماندهی و تجهیز این محوطه تاریخی به یک محوطه مناسب گردشگری بدون خدشه‌دار کردن منظر تاریخی- طبیعی برج قابوس (نظیر ایجاد بازارچه صنایع دستی، طراحی سردر ورودی و نورپردازی برج).
۲. امکانات بازدیدی (نظیر بازدید از بنای تاریخی برج قابوس، صنایع دستی).
۳. ارائه تجارب مردم بومی به گردشگران در زمینه هنرهای بومی و صنایع دستی با کارگاه‌های مخصوص گردشگران.
۴. ایجاد کاربری‌های مورد نیاز و امکانات متنوع گردشگری.

در طراحی فرم بازارچه صنایع دستی، علاوه بر مسائل فیزیکی و طبیعی بافت، تاثیر بصری فرم‌ها بر ذهن بینندگان و گردشگران مساله‌ای مهم و قابل توجه برای طراحی است. لازم است که در این طراحی سعی شود تا هماهنگی با معماری بومی در عین پیروی نکردن کامل از فرم‌های موجود در نظر گرفته شود. جذابیت، سادگی، سبکی و نیز بازگشت‌پذیر بودن به طرق مختلفی در احجام و نماهای پروژه نیز پیش‌بینی گردند.

برای ساماندهی منظر فرهنگی- طبیعی این محوطه تاریخی به منظور احیا و توسعه پایدار گردشگری ملزم به ساماندهی و تجهیز این محوطه تاریخی به یک محوطه مناسب گردشگری بدون خدشه‌دار کردن منظر تاریخی- طبیعی برج قابوس (نظیر، طراحی سردر ورودی، ایجاد بازارچه صنایع دستی و ساماندهی فضاهای قدیمی) هستیم. برای ساماندهی فضاهای اطراف این محوطه و دادن کاربری‌های موردنیاز این مجموعه ابتدا باید فضاهای مورد نیاز را برای این محوطه تعریف کرد. با توجه به نقشه کاربری وضع موجود و بررسی محوطه‌های تاریخی گردشگری فضاهای زیر را برای این محوطه پیشنهاد

شکل ۸. کاربری پیشنهادی محوطه تاریخی برج قابوس (مأخذ: نگارندگان)

فضاهای فرهنگی: معرفی تمدن بومی و فرهنگ منطقه یکی از اهداف مهم جذب گردشگر خارجی است. گردشگران داخلی نیز در هیچ فضایی نمی‌توانند از فرهنگ خود جدا باشند. بنابراین نمی‌توان لزوم وجود فضاهای فرهنگی را در راستای پاسخگویی به نیازهای فرهنگی گردشگر داخلی و هم معرفی فرهنگ بومی برای گردشگران داخلی و خارجی، انکار کرد. این فضاها که شامل: کانون‌ها و کلاس‌های فرهنگی و آموزشی، بازارچه صنایع دستی و هنرهای محلی، گالری‌های هنری و موزه مردم‌شناسی است در برنامه‌ریزی سایت مجموعه باید لحاظ شوند.

فضاهای آموزشی: نیاز است که فضاهای آموزشی اعم از آموزش متوسطه و آموزش عالی در این بافت در نظر گرفته شود. عدم وجود فضاهای آموزش عالی در این بافت شدیداً محسوس است. شایسته

است با اختصاص فضاهایی به آموزشگاه‌های عالی در زمینه‌های معماری، مرمت و باستان‌شناسی به پرورش افراد متخصص در این زمینه‌ها پرداخته شود. حتی لازم است فضاهایی به کاربری‌هایی مانند مهدکودک اختصاص داده شود تا آسایش خاطر مادران بومی شاغل در این مجموعه گردشگری از بابت نگهداری فرزندانشان تامین شود.

فضاهای اقامتی (پذیرایی - گردشگری): به طور کلی به فضای گردشگری، پذیرایی و سکونتی مسافران خواه کوتاه مدت یا طولانی مدت در داخل شهر فضاهای اقامتی اطلاق می‌گردد که نوع و درجه آن سطح سرویس‌دهی و ارائه خدمات را تعیین می‌کند. در این فضاها به غیر از فضاهای اصلی، فضاهایی از قبیل رستوران نیز نیاز است.

فضاهای خدماتی: فضاهای خدماتی در این سایت گردشگری بسیار پراهمیت است. خصوصاً اگر گردشگران قصد اقامت چند روزه را داشته باشند پاسخگویی به این نیازها باید اساسی‌تر باشد. لذا فضاهایی از قبیل چاپخانه، رستوران، پارکینگ، درمانگاه و داروخانه باید در مجموعه گردشگری در کنار سایر فضاها در نظر گرفته شوند، تا بر اساس ظرفیت بازدیدکننده‌ها پاسخگوی نیازهای آنها باشند.

تحلیل و ارائه پیشنهادات

جداول ۳ و ۴، به ترتیب با لحاظ کردن سیاست‌های کلی منطقه ای و جزئیات در خود محوطه فرهنگی برج قابوس، به تشریح نکات مثبت و منفی پرداخته و راهکارهای بهره‌گیری و یا زدودن موانع را در جهت ارتقای کیفیت زندگی شهروندی ارائه می‌دهند. در نهایت شکل ۹، تلاقی عوامل مرتبط با بازآفرینی فرهنگی را با الزامات ارتقای زندگی شهروندی را نمایش می‌دهد.

جدول ۳. تحلیل نقاط قوت و فرصت‌های موجود در منظر فرهنگی-طبیعی برج قابوس و ارائه رهنمودهایی در جهت ارتقاء زندگی شهروندی؛ (مأخذ: نگارندگان)

رهنمودهای ارتقای کیفیت زندگی شهروندی	مولفه‌های کیفیت	معیارهای کیفیت	قوت و فرصت	تحلیل منظر فرهنگی - طبیعی برج قابوس
<ul style="list-style-type: none"> ✓ ساماندهی جداره‌های محوطه اطراف برج ✓ ساماندهی و اصلاح فعالیت‌های اطراف بدنه‌ها ✓ طراحی علائم و تابلوهای راهنمای همخوان با بافت ✓ در نظر گرفتن تمهیدات ترافیکی در خیابانهای منتهی به برج ✓ ساماندهی پارکینگ و تدوین قوانین ورود و خروج ✓ جلوگیری از ورود اتومبیل به فضای مجموعه ✓ در نظر گرفتن کاربری‌های متناسب با هویت بافت تاریخی-فرهنگی برای بناهای اطراف برج ✓ نورپردازی مناسب و طراحی شده کل محوطه و بازگرداندن زندگی شبانه به آن 	<ul style="list-style-type: none"> ✓ برج قابوس به عنوان ساختار دارای کیفیت بصری ✓ مقیاس کالبدی مجموعه ✓ تسلط بصری عناصر نشانه ای مانند ✓ الگوی دسترسی و ارتباطی برج ✓ پیاده راه وار بودن قسمتی از محوطه برج ✓ ارتقا جذابیت‌های بصری ✓ محورهای دید گستره ✓ نقش برج به عنوان الگوی ارتباطی ✓ تقویت کانون‌های عملکردی برای ایجاد تعامل میان بومیان و گردشگران ✓ قدرت شکل‌گیری گروه‌های اجتماعی در فضاهای مجموعه ✓ تنوع کاربری و فعالیت 	<p>کیفیت بصری</p> <p>کیفیت عملکردی</p>	<ul style="list-style-type: none"> ✓ موقعیت مناسب در شهر گنبد و مرکزیت مجموعه ✓ انعکاس هویت و ارزش‌های فرهنگی - اجتماعی شهر گنبد در دوران تاریخی مختلف ✓ مطرح شدن مجموعه به عنوان نماد شهر گنبد ✓ شناسایی مجموعه در مقیاس بین الملل ✓ پیاده راه‌سازی اطراف برج ✓ حذف ترافیک عبوری ✓ وجود زمینهای باز فاقد کاربری در مجموعه و به صورت پراکنده ✓ ارتقا سطح اقتصادی مردم بومی ✓ طراحی سایت گردشگری ✓ تقویت اختلاط اجتماعی و فرهنگی 	

نتیجه گیری

ویژگی‌های منحصر به فرد بنای تاریخی نقش مهمی را در معرفی هویت آن ایفا می‌کند که می‌توانند هدایت‌گر ما در تصمیم‌گیری‌های اساسی در تعیین عملکردها و تامین نیازهای جدید باشند. در این پژوهش، ساماندهی منظر فرهنگی- طبیعی برج قابوس با در نظر گرفتن توالی و پویایی منظر و توسعه سازگار و پایدار این منظر مورد هدف است و در این راه احیای نواحی نزدیک به برج با حداقل دخالت (به منظور حفظ وضعیت تاریخی) اما با عنایت به این مساله که ناگزیر از پذیرفتن اتفاقات معاصر و طراحی امروز است تا روح زمان حال نیز در آن رعایت گردد، به نحوی که حداقل تغییر را بر منظر تاریخی داشته باشد، به عنوان روش اصلی کار تعیین شد.

با توجه به موضوع پروژه، از آنجا که احیا و توسعه پایدار گردشگری در این سایت طبیعی- تاریخی یکی از اهداف است، ملزم به ارائه اصول طراحی یک سایت گردشگری نیز می‌باشد. با تعیین هدف، با پیروی از اصول و ضوابط ارائه شده توسط مراجع ذیصلاح، شناسایی نیازها و پتانسیل‌های سایت، می‌توان به اصولی کلی برای طراحی در یک سایت گردشگری با دیدگاه مشارکتی رسید. همچنین می‌توان با قراردادن دیدگاه‌های طراح در نظرخواهی از مخاطبین، به نظرها و سلیقه آنها جهت داد و آنرا بهبود بخشید. سروسامان بخشیدن به منظر تاریخی- طبیعی، حفظ، و احیا سنت‌ها، ایجاد مراکز کافی و کارا در جهت ایجاد تفریحات سالم اجتماعی برای حفظ سلامت جامعه و تامین و توسعه خدمات فرهنگی- تفریحی، پر کردن اوقات فراغت افراد، دادن منظره‌ای زیبا و مطلوب به محل زندگی، ایجاد اشتغال و در نتیجه افزایش حس تعلق و انگیزش جهت حفاظت از این منظر تاریخی، همچنین از دیگر اهداف عمده طراحی این سایت گردشگری است که قابلیت اعمال بر موارد مشابه را نیز دارا است.

تشکر و قدردانی

این مقاله برگرفته از پایان‌نامه کارشناسی ارشد خانم کیمیا محمدی است و از اساتید و مسئولین دانشکده معماری و شهرسازی دانشگاه علم و صنعت تشکر به عمل می‌آید. در عین حال این نوشتار به شکل نهایی و قابل انتشار در نمی‌آمد، چنانچه یاری و کمک داوران و دست‌اندرکاران نشریه نمی‌بود.

پی نوشت

1. Identification
2. Documentation
3. Analysis
4. Evaluation
5. Maintance
6. Landscape treatment
7. Santa Fe
8. Healing
9. Internal environment
10. Reciprocal restoration
11. Micheal MC Ginnis

12. به منظور مطالعه بیشتر مراجعه شود :

MC Ginnis, \M.V. winter 1999 Re-Wilding Imagination: Mimesis and Ecological Restoration 17(4):119-226

13. Rebuilding ecological identity

فهرست منابع

- اسپرن، آن‌ویستون. ترجمه سید حسین بحرینی و بهناز امین زاده (۱۳۸۴) "زبان منظر"، انتشارات دانشگاه تهران.
- بل، سایمون. ترجمه بهناز امین زاده (۱۳۸۲) "منظر، الگو، ادراک و فرآیند"، انتشارات دانشگاه تهران.
- پوپ، آرتور. ترجمه غلام‌حسین صدری افشار (۱۳۶۶) "معماری ایران"، انتشارات انزلی.
- پیرنیا، محمد کریم. تدوین غلام‌حسین معماریان (۱۳۷۸) "سبک‌شناسی معماری ایران"، نشر پژوهنده و معمار.
- پیش‌بین، اسماعیل. (۱۳۸۴) "بایدها و نبایدها در ۱۰۰ طرح منظر: باغ، پارک، ویلا"، نشر ایژ.
- پیگولوسکایا و دیگران. ترجمه کریم کشاورز (۱۳۶۴) "تاریخ ایران (چاپ چهارم)"، انتشارات پیام.
- جرجانی، اسماعیل‌بن‌حسن. به اهتمام ایرج افشار و محمدتقی دانش‌پژوه (۱۳۸۹) "دخیره خوارزمشاهی"، نشر المعی.
- حبیبی، سیدمحسن. و مقصودی، ملیحه. (۱۳۸۱) "مرمت شهری، تعاریف، نظریه‌ها، تجارب، منشورها و قطعه‌نامه‌های جهانی، روش‌ها و اقدامات شهری"، انتشارات دانشگاه تهران.
- حقیقت‌جو، عبدالرفیع. (۱۳۷۶) "فرهنگ تاریخی و جغرافیایی شهرستان‌های ایران"، انتشارات کومش.
- سعید نیا، احمد. (1379) "فضاهای فرهنگی ورزشی و تفریحی. کتاب سبز شهرداری. جلد دهم"، انتشارات سازمان شهرداری های کشور.
- سعیدنیا، احمد. (1382) "طراحی فضاها و مبلمان شهری (چاپ دوم)"، انتشارات سازمان شهرداری‌های کشور.
- سلطان زاده، حسین. (1362) "روند شکل‌گیری شهر و مراکز مذهبی در ایران"، انتشارات آگاه، چاپ اول.
- فلامکی، محمدمنصور. (۱۳۵۵) "منشور آتن"، انتشارات دانشگاه تهران.
- فلامکی، محمدمنصور. (۱۳۸۴) "حریم گذاری بر ثروت‌های فرهنگی ایران" نشر فضا.
- فلامکی، محمدمنصور. (۱۳۷۵) "باززنده‌سازی بناها و شهر های تاریخی (چاپ سوم)"، انتشارات دانشگاه تهران.
- فیلدن، ب. ترجمه پرویز حناچی (۱۳۸۶) "راهنمای مدیریت برای محوطه‌های میراث جهانی"، انتشارات دانشگاه تهران.
- فیلدن، برناردملشیور. و یوکیلتو، یوکا. ترجمه سوسن چراغچی (۱۳۸۲) "رهنمودهای مدیریت برای محوطه میراث فرهنگی"، اداره کل آموزش، انتشارات و تولیدات فرهنگی کشور سازمان میراث فرهنگی.
- کالن، گوردون. ترجمه منوچهر طبیبیان (۱۳۸۲) "گزیده منظر شهری (چاپ دوم)"، انتشارات دانشگاه تهران.
- کریمی، ناصر. (۱۳۷۸) "اکوتوریسم ایران، گزارش وضعیت" انتشارات سازمان ایرانگردی و جهانگردی، معاونت تحقیقات آموزش و برنامه‌ریزی.
- گلی، امین‌الله. (۱۳۶۶) "سیری در تاریخ سیاسی - اجتماعی ترکمن‌ها"، نشر علم.
- گیرشمن، ر. ترجمه محمد معین (۱۳۷۰) "ایران از آغاز تا اسلام (چاپ هشتم)"، شرکت انتشارات علمی و فرهنگی.
- لسترینج، گی. ترجمه محمود عرفان (۱۳۷۷) "جغرافیای تاریخی سرزمین‌های خلافت شرقی"، شرکت انتشارات علمی و فرهنگی.
- ماتلاک، جان. ترجمه معاونت آموزش و پژوهش سازمان پارک‌ها و فضای سبز شهر (۱۳۷۹) "آشنایی با طراحی محیط و منظر"، سازمان پارک‌های فضای سبز شهر تهران.
- مجنونیان، هنریک. (۱۳۷۴) "مباحثی پیرامون پارک‌ها، فضای سبز و تفرجگاه‌ها"، حوزه معاونت خدمات شهری، سازمان پارک‌ها و فضای سبز شهر تهران.
- مرتضایی، سید رضا. (۱۳۸۱) "رهیافت‌هایی در طراحی مبلمان شهری"، انتشارات سازمان شهرداری‌های کشور.
- مشهدی‌زاده دهاقانی، ناصر. (۱۳۷۴) "تحلیلی از ویژگی‌های برنامه‌ریزی شهری در ایران (چاپ دوم)"، انتشارات دانشگاه علم و صنعت ایران.
- معطوفی، اسدالله. (۱۳۹۰) "معرفی دو برج ۱۰۰۰ ساله گرگان، برج قابوس و برج رادکان"، انتشارات مختوم‌قلی فراغی.
- معینی، اسدالله. (۱۳۴۴) "جغرافیا و جغرافیای تاریخی گرگان و دشت"، شرکت سهامی طبع کتاب.
- مقصودلو، حسین‌قلی. به کوشش ایرج افشار و محمد رسول دریا گشت (۱۳۶۳) "مخابرات استر آباد (گزارش‌های حسینقلی مقصودلو وکیل‌الدوله)، ج اول ۱۵-۱۹۰۸"، انتشارات نشر تاریخ ایران.
- مهدی‌زاده، جواد. (۱۳۷۹) "توسعه گردشگری و دیدگاه برنامه‌ریزی شهری و منطقه‌ای" مجله شهرداری‌ها، شماره ۱۵.
- مهندسین مشاور پارس ویستا (۱۳۷۶) "مطالعات و برنامه ریزی صنعت توریسم استان تهران با تأکید به اکوتوریسم"، انتشارات سازمان برنامه و بودجه.

- مهندسین مشاور طرح و ابداع. (۱۳۶۸)، "مطالعات و تهیه طرح‌ها و برنامه‌های توسعه و عمران شهر گنبدکاووس و حوزه نفوذ آن، ج سوم، بررسی و شناخت شهر"، اداره کل مسکن و شهرسازی استان مازندران.
- مؤسسه منظر و مؤسسه مدیریت و ارزیابی زیست محیطی، ترجمه منوچهر طیبیان (۱۳۸۵)، انتشارات دانشگاه تهران.
- ASLA Websie. (2008). Preservation of historic sites,districts and cultural landscapes. 1984, 2000, 2001. Available from: www.asla.org
- Dailoo, Sh. I. and Pannekoek, F. (2008). Nature and Culture.A new world heritage context. International Journal of Cultural Property, (15) 1: 25-47.
- France, R. L. (2008). Handbook of Regenerative Landscape Design. New York: Taylor & Francis Group.
- ICOMOS. (1982). "Historic Gardens, The Florence Charter". <http://www.international.icomos.org/en/charters-and-texts>. access date:2011/09/03
- ICOMOS. (2007) "World Heritage Cultural Landscape". IcomosDocumentation Center: http://www.international.icomos.org/center_documentation/bib/culturallandscapes.pdf. acces date: 2011/09/03
- Luekveerawattana, S.(2012), "Cultural Landscape for Sustainable Tourism Case Study of Amphawa Community", Presented in the International Congress on Interdisciplinary Business and Social Science 2012, (ICIBSoS 2012), Procedia - Social and Behavioral Sciences(65)387 – 396
- McCool, S. and Moisey , R.N. (2001). "Tourism, Recreation and Sustainability: Linking Culture and the Environment". London. Cabi.
- Motloch,john l.(2001)." introduction to landscape design",second edition. john wiley and sons,Inc
- Sarmiento-Mateos, P; Arnaiz-Schmitz, C.; Herrero-Jáuregui, C.; D. Pineda, F; Schmitz, M.F.(2019). "Designing Protected Areas for Social-Ecological Sustainability: Effectiveness of Management Guidelines for Preserving Cultural Landscapes" Sustainability 11, no. 10: 2871. <https://doi.org/10.3390/su11102871>
- Phillips, A. (2002). "Cultural Landscape: IUCN's Changing Vision of Protected Area" in: Cultural Landscape: the Challenges for Conservation, World Heritage 2002 Shared Legacy . Common Responsibility . Associated Workshops, Ferrara.Italy. 11-12 November 2002. <http://unesdoc.unesco.org/images/0013/001329/132988e.pdf> access date:2011/09/10
- Samsudin, P. Y, Maliki, N.Z. (2015), Preserving Cultural Landscape in Homestay Programme Towards Sustainable Tourism: Brief critical review concept, Presented in the Asian Conference on Environment-Behaviour Studies Chung-Ang University, Seoul, S. Korea, 25-27 August 2014 " Environmental Settings in the Era of Urban Regeneration", Procedia - Social and Behavioral Sciences 170 433 – 441
- Ralf Buckley, Claudia Ollenburg, Linsheng Zhong. (2008). "Cultural Landscape in Mongolian Tourism, Annals of Tourism Research, (1), 47–61.
- Rossler, M. (2002). "Linking Nature and Culture, World Heritage Cultural Landscapes" in: Cultural Landscape: the Challenges for Conservation, World Heritage 2002 Shared Legacy , Common Responsibility, Associated Workshops, Ferrara, Italy, 11-12 November2.<http://unesdoc.unesco.org/images/0013/001329/132988e.pdf> access date:2021/09/10
- Senos, R.(2008). "Rebuilding Salmon Relations: Participatory Ecological Restoration". Handbook of regenerative landscape design, USA, Taylor & Francis Group.
- UNESCO Websiet.2009."The world heritage convention".pdf
- UNESCO Websiet.2009.ICOMOS(1992-2009)
- United states department of interior websie.1992-2009. Guidelines for the treatment of historic landscape.
- WTO,1993,Sustainable Tourism Development:Guid for Local Planner,WA.US,World Tourism Organization.
- WTO,1994, National and Regional Tourism Planning, WA.US,World Tourism Organization.

Sustainable Development of Tourism and Preservation of the Cultural Landscape Management Plan for Qaboos Tower

Kimia Mohammadi¹, Fatemeh Mehdizadeh Saradj²

Abstract

In the past two decades cultural landscapes, being the outstanding human heritage, have been the subject of renovated attention throughout the world, but Iran. In this research, we have studied the cultural-natural landscape of Qaboos tower, in Golestan-Gonbad, one of the most wonderful landscapes of Iran as a case study with the approach of revitalization and sustainable development of the tourism industry. Preservation of natural and cultural landscapes as an important approach in today's time about sustainable development on the one hand and keeping the aesthetic value and historiographical sights, on the other hand, needs careful strategies. Nowadays, revitalization plans for simultaneous conservation of historical buildings and complexes and upgrading social life have developed significantly. One of the most important parts of this process is determining functions based on revitalization principles. The question which is raised in this regard is how can we identify and implement the process of determining the new use and matching of human activities with architectural structure considering the specific features and conditions of any historical complex. The main approach of this research is a case study and, using the historical-interpretive method, valuable data about Qaboos tower and its potentials were gathered to determine the proper use for the complex based on such potentials and the needs of the surrounding urban fabric. Landscape preservation and conservation of Qaboos Tower aims to strengthen the quality and beauty of the landscape, which can also help to restore the natural and cultural infrastructure. Moreover, these conservation operations can strengthen its economic and tourism foundations in the context of sustainable development. Therefore, research studies and projects are necessary to evaluate the viewpoints about the restoration of these natural-historical landscapes for their revival and reconstruction. Revitalization, preservation, and the enhancement of the cultural and historical landscape of the site are essential steps in the revitalization and restoration of this landscape. Achieving sustainable development goals and paying attention to the sustainable vision of the region in the future, is an integral part of comprehensive and current views in any landscape restoration project. The end product of this research is to define functions, actions, and programs for tourists, compatible with local culture, climate, and needs of the region, to increase the quality of services with the least interventions in the historic landscape. These principles are important in these planning: paying attention to sustainable development, flexibility, and attracting public participation. In this research, the descriptive study, in the context of library studies and numerous field observations were used.

Keywords :Sustainable tourism development, Preservation, landscape management plan, natural landscape, cultural landscape

1. Kimia Mohammadi, Graduated with a master's degree from the School of Architecture and Environmental Design, Iran University of Science and Technology

2. Fatemeh Mehdizadeh Saradj, Professor, School of Architecture and Environmental Design, Iran University of Science and Technology. (*Corresponding author)